

Előadásomban a magyar nyelv két eddig kevésbé vizsgált jelenségét mutatom be funkcionális fonológiai elméleti háttér használatával: a magánhangzók redukcióját és a másodlagos hangsúly helyét.

A magánhangzóredukció vizsgálata során elvégzett kísérletben 4 környezetet vizsgálok három hangsúlyhelyzetben: a [tɒz] (z), [ʃɒk] (a), [hoj] (o) és a [kɛj] (e) környezetek magánhangzójának minőségét elsődleges hangsúly alatt, hangsúlytalan helyzetben és funkciószóban. Az eredmények azt mutatják, hogy az (a), (z) és (o) környezetek valóban mutatnak magánhangzóredukciót, a hangsúlyhelyzetüktől függően, az (e) környezet nem: ez beszélt nyelvi környezetben minden hangsúlyhelyzetben azonos mértékű záródást mutat.

Egy másik, Rác Péterrel együtt elvégzett kísérletben 4 beszélő által felolvasott mondatok alapján a magánhangzóredukció és a szó gyakorisága közötti, más nyelvek alapján feltételezhető összefüggést teszteljük. Ennek a kísérletnek az eredménye meglepő lett, mivel a hipotézisekkel ellentétben a ritkább szavak mutatnak nagyobb redukciót. Ennek több oka is lehet, s előadásomban ennek a problémának a magyarázatára is teszek javaslatot.

A harmadik, Blaho Sylviával együtt elvégzett kísérletben ismét 4 adatközlő beszédét vizsgáljuk, hogy a magyar másodlagos hangsúly helyét megállapítsuk. Többféle vitatott elmélet közül kettő tűnik a kísérlet alapján valószínűnek: egyrészt az először Szinnyi (1912) által leírt rendszer, mely szerint a másodlagos hangsúly a páratlan szótagokon található, kivéve, ha a harmadik szótag rövid, s ekkor a negyediktől kezdve a páros számú szótagokra kerül a másodlagos hangsúly. Másrészt pedig elképzelhetőnek tartjuk, hogy a magyar nyelvben egyáltalán nincsen másodlagos hangsúly, ennek feltételezése más nyelvek elemzése során használt elméletek magyar nyelvre való kényszerítése.

Végül dolgozatomban megvizsgálom a fenti jelenségeket kortárs funkcionális, illetve régebbi generatív alapú fonológiai elméletek segítségével. Rávilágítok arra, hogy, bár a fenti jelenségek nem fonológiai szintűek, ezeknek fonetikai vagy más funkcionális elmélet általi elemzése hasznos lehet fonológiai elméletek vizsgálatára is. A magánhangzóredukció vizsgálata során a Harris (2005) alapján felvázolt fonetikai háttérrel (a diszperziós-fokalizációs elmélettel, vö. Schwartz et al. 1997) megerősített, mégis reprezentációkon dolgozó elemelméletet használom a magyar jelenség elemzésére. A másodlagos hangsúly elemzése során a magyar hangsúlyra vonatkozó elméletek formális elemzésének bemutatása után felvázolok egy diakrón alapú elemzést, amely esetleg irányt mutathat az elmélet problémáinak funkcionális alapú megoldása felé.